

גליון נושא: 'חודש אלול'

בס"ד, יום ג' פרשת שופטים, ג' אלול תשע"ה

לע"נ האשה הצדקנית רבקה בת רבי מאיר הכהן ע"ה נלב"ע חג השבועות ת.נ.צ.ב.ה.

פנינים

קול הקורא קדוש אלול

משנכנס אלול: כתב בדרשות מהרי"ל (הלכות ר"ה), ובאליה רבה, ובמטה אפרים, הביאם הכף החיים (תקפ"א ח"י), משנכנס אלול - משכותב אדם איגרת לחבירו, צריך לרמוז בהתחלתו שמבקש עליו לשנה טובה תכתב ויתחתם.

חרד וירא: כתב ברבינו יונה (ספר היראה) משנכנס אלול עד מוצאי יום הכיפורים יהא חרד וירא מאימת הדין. **זמן תשובה:** כתב החיד"א (מור"ב אות רמ"ג) חודש אלול זמן תשובה לכל הוא בחודש המקודש הזה, ויזהר לפשפש במעשיו, וטוב וישר שבכל לילה קודם שישן טרם אמירת וידוי יפשפש ויחפש דרכיו ובמעשיו באותו יום ויתודה וישוב, וכן יעשה מר"ח אלול עד יוה"כ.

פלצות: וידוע מה שכתב הג"ר ישראל סלנטר זצ"ל (אור ישראל אגרת יד) מלפנים כאשר ידעתי, כל איש אחז פלצות מקול הקורא קדוש אלול, החרדה הלזו נשאה פריה להתקרב לעבודתו יתברך שמו איש לפי ערכו. וכתב הג"ר ירוחם ליוואוויץ זצ"ל (דעת תורה עקב עמוד קפז) על הדברים הללו של ר' ישראל, מלפנים היה חודש האלול ותקיעת השופר בכל ימי החודש המכריח הכי גדול, והתקרבו נכון אל העבודה, כיום העצה האחת היא לימוד המוסר, כי בלי מכריח לא משיגים כלום, נלכה נא כולנו להוועד יחד להרבות עצות לצאת זכאים בדין.

הג"ר שלום שבדרון זצ"ל היה דרכו לתאר בדרשותיו איך שבירושלים של מעלה היה פחד גדול מורגש וממש רעדו באלול מהמשפט הקרב ובא, וסיפר ר' שלום שבילדותו שיחק באלול בכדור, וצעקה עליו אמו מורתו שולמק'ה אפילו דגים בים רועדים באלול ואיך אתה הולך לשחק? (קול חוצב). **בוער באש:** גם כיום בעולם הישיבות אלול הוא הזמן הבוער ביותר במעגל השנה, היטיב להגדיר זאת בדרך צחות אחד המגידים שאם ננסה להכניס גפרור לתוך היכל הישיבה הגפרור ידלק לבד ואין צורך בקופסא שתבעיר אותו!

אלול אינו דוב: והוסיף ר' שלום שהעולם אומר שאלול זה לא דוב, ואכן גם הוא אומר שאלול אינו דוב אלא שהוא הרבה יותר מפחיד מדוב! דאילו בדוב אומר דוד המלך גם את־הָאֲרִי גַם־הַדּוֹב הִפָּה עֲבָדְךָ (שמואל א פרק יז, לו) אבל באלול שיש בו אימת הדין אומר דוד המלך (תהלים קיט) סָמַר מִפְּחָדְךָ בְּשָׂרֵי וּמִמְשַׁפְּטֶיךָ יִרְאֵתִי: (קול חוצב).

מנהגו בקודש של הרבי ר' אלימלך מליז'נסק זצ"ל בהגיע חודש אלול היה מתבודד בחדרו עד אחר יום הקדוש, והיה מקפיד שלא להטרידו בבקשות שאינם נחוצים כל כך לשעה זולת לאיזה דבר נחוץ מאוד בשביל פיקו"נ ח"ו אז קיבל קוויטל שנתנו לו, וגם זה בתכלית הקיצור שלא לדבר הרבה עמו בזה שלא להפסיקו מעבודת השי"ת (אור אלימלך עמוד כמה קמו).

הג"ר ירוחם זצ"ל ממיר, ברצותו להגדיר את החשיבות של חודש אלול, אמר כי אלול הוא ה'קעמפ' של הנשמה, ובזאת בא לתת משל ודוגמא כיצד צריך לנצל כל רגע ורגע בחודש המקודש הזה (דעת חכמה ומוסר שיחות אלול). והנה מן השמים גלגלו שתיכף לאחר ה'קעמפ' של הגוף בחודש אב מגיע ה'קעמפ' של הנשמה בחודש אלול, וכמידת ההקפדה לפוש ולחזק הגוף באב כך ראוי לרומם ולעזן את הנשמה באלול, ואולי למרות הקוטביות בין החודשים האחד משלים לשני שלאחר שהגוף קיבל את חלקו בחודש אב שוב לא ימנע ויפריע לנשמה להתרומם בחודש אלול ('השיבנו לתורתך' מסדרת עין לא ראתה, עמוד ו'). **והג"ר דוד פוברסקי זצ"ל** אמר בשיחתו שבימים מקדם היו רגילים לספור את ימי האלול שכבר עברו, ולעיין ולחקור אחר כל יום שעבר מה פעלו ומה התקדמו באותו יום (שם).

המשגיח של ישיבת 'אור ישראל' הג"ר יששכר דב הכהן שפילר זצ"ל היה מביא תמיד את דברי הג"ר איצלה בלאזר זצ"ל שמי שיותר מוקדם להתעורר לתשובה באלול יכנס תחילה לדין בראש השנה, כמו שמצינו בגמ' (ראש השנה ח:): **כִּי חָק לְיִשְׂרָאֵל (תהלים פא),** מלמד שישראל נכנסין תחילה לדין. כדבר חסדא שמלך וציבור מלך נכנס תחילה לדין, מקמי דליפוש חרון אף. כך גם בתוך כלל ישראל יש סדרי קדימה, והקדימה נקבע לפי הזמן שהתחיל להתכונן ליום הדין (ח.ש.). ❖

'חודש אלול'

ימי רצון ורחמים

כתב הטור (סימן תקפא) חודש אלול הוא חודש הרחמים, וימי חודש אלול הינם ימי רצון המיוחדים לעשיית תשובה.

הטעם: כידוע, שיבר משה את לוחות הברית שניתנו לו בהר סיני, כאשר ירד מן ההר וראה שבני ישראל משתחוים לעגל הזהב. מאורע זה התרחש בשבעה עשר בתמוז. בראש חודש אלול נצטווה משה לעלות שוב ההרה כדי לקבל את לוחות הברית השניים, לאחר שהקב"ה נתרצה להפצרות משה למחול לעם ישראל על חטא זה. גם שהות זו בהר, שהחלה בראש חודש אלול, ארכה ארבעים יום. היא נסתיימה איפוא בעשירי בתשרי, הוא יום הכיפורים, וביום זה כתוב וַיֹּאמֶר ה' סְלַחְתִּי כְּדָבָרְךָ (במדבר יד כ) וכיון שבני ישראל נהגו בכל אותם הימים בצום ובתענית עד שביום הכיפורים סלח להם ה'. לכן ימים אלו, שתחילתם בראש חודש אלול, נקבעו לדורות כימי רצון ורחמים (שם).

טעם נוסף: כתב המאירי (חיבור התשובה פרק ב' מאמר ב' עמוד 260) שכמו שבפסח דורשים הלכות הפסח ל' יום קודם לחג, כך בראש השנה דורשים ל' יום קודם לחג להרבות בתפילה ולהעיר השחר בסליחות כדי שיהיו מחשבותיהם זכות ונקיות בהגיע היום.

1. רמזים באותיות אלול

רמזים שונים: מצויים באותיות המילה אלול. בשם האר"י ז"ל (שער הפסוקים סדר משפטים סימן כג) מובא שאלול מרומז בפסוק בפרשת משפטים וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהֶאֱלִיִּים אָנָּה לְיָדוֹ וְשִׁמְתִּי לָךְ מְקוֹם אֲשֶׁר יְנוּס שְׂמָה: (שמות כא, ג). פסוק זה עוסק בפרשת ערי מקלט שאליהן נמלטים ההורגים בשוגג. בפסוק מצוי רמז שאלול הוא עת רצון ושה' מקבל את תשובתם של השבים, וכן רמוז בו שגם על חטאים שנעשו בשגגה יש לחזור בתשובה.

שלוש דרכים: יש בהן כדי להעביר את רוע הגזירה, תשובה תפילה וצדקה. שלוש דרכים אלו נרמזו בראשי התיבות של חודש אלול: "תשובה" - ומל' ה' אֶלְהִיךָ אֶת־לִבְךָ וְאֶת־לִבְבִי זָרְעָךָ (דברים ל ו); "תפילה" - אָנֹכִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי (שיר השירים פרק ו, ג); "צדקה" - וּמְשָׁלוֹחַ מְנוֹת אִישׁ לְרַעְהוֹ וּמִתְּנוֹת לְאֶבְיוֹנִים (אסתר פרק ט, כב):

רמז נוסף כתב במחזור אמרי פי (במבוא לסליחות) בשם מהר"א מליזענסק זצ"ל מזל חודש אלול הוא בתולה, וזה מה שכתוב אַז תִּשְׁמַח בְּתוֹלָה בְּמַחֹל (ירמיהו פרק לא, יב) דבחודש אלול שמזלו בתולה תשמח במחול כשימחול עונותיהם של ישראל.

2. תוקעים בשופר כל החודש

כתב הרא"ש (סוף מסכת ראש השנה, פ"ד סימן יד) נהגו ישראל לתקוע בשופר בכל ימי חודש אלול. **הטעם:** כתב הטוש"ע (או"ח תקפא, א) בשם המהר"ל להזהיר ולזרז את העם לעשיית תשובה, כי כן טבעו של קול השופר להחריד ולעורר לחזרה בתשובה, כדברי הנביא אִם־יִתְקַע שׁוֹפֵר בְּעִיר וְעַם לֹא יִחְרְדוּ (עמוס ג, ו). וכלשון המהר"ל "משל למלך שבא לצור על עיר, כשהצופה על המגדל רואה החיילות באים על העיר - דרכם להריע ולתקוע להזהיר העם שיהיו עומדים על משמרתם".

טעם נוסף: כתב הטור (שם) כדי לערבב ולבלבל את השטן, שלא ידע מתי חל ראש השנה. וביאר הב"ח, שלפי הטעם הראשון שתוקעים בשופר כדי לעורר את העם לחזרה בתשובה, היו צריכים לתקוע גם ובעיקר בעשרת ימי תשובה, משום כך נצרך הטור לטעם השני כדי לבלבל ולערבב את השטן שלא ידע מתי חל ראש השנה, שכן טעם זה לא שייך בעשרת ימי תשובה. ברם, ברוקח (סימן רז) מובא, כי יש לתקוע גם בעשרת ימי תשובה. מאידך בפרישה מבואר כי שני הטעמים המובאים בטור קשורים אחד בשני, שכיון שבימים אלו ישראל עוסקים בחזרה בתשובה, לכן יש צורך לערבב את השטן שלא יעכב את התשובה.

טעם נוסף: איתא בפרקי דרבי אליעזר: (פרק מה) וז"ל ובר"ח אלול אמר לו הקב"ה עלה אלי ההרה והעבירו שופר במחנה, שהרי משה עלה להר שלא יטעו עוד אחר ע"ז, והקב"ה נתעלה באותו השופר, שנאמר (תהלים פרק מז, ו) עֲלֵה אֱלֹהִים בְּתוֹרֵעָה, וכן התקינו חכמים שיהיו תוקעים בשופר בראש חדש אלול בכל שנה ושנה. וכעין זה מבואר בפסיקתא זוטרתא (לקח טוב דברים פרשת עקב

מנהג ישראל תורה

חתונות באלול ובעשרת ימי תשובה

העיד הגר"י בורודיאנסקי שליט"א בשם הגרא"מ שך זצ"ל (אמרי שפר ר"ה ויוה"כ עמוד רמ"א) שהביע את דעתו שאין לעשות חתונות באלול כשצריך זכויות של לימוד התורה ליום הדין, ואמר בזה"ל אני התחתנתי בבין הזמנים בין יוה"כ לסוכות בשביל שלא אתבטל כלום מלימוד התורה והוא זמן שכולם עסוקים בטירחא של מצוה ובין כך ובין כך ליכא בביהמ"ד דיבוק חברים כל הצורך. (ועיין בספר נישוחה של תורה עמוד פ' הוראת הגרמ"ש שפירא זצ"ל), ועיין בלקט יושר בשם התרומת הדשן בזה"ל ושמעתי שאין נכון לשחוק בימי התשובה כי השחוק מבלבל הדעת מלשוב לד'.

ובספר ושבועתו ליצחק הביא סמך למנהג זה מדברי רבינו יונה (שערי תשובה שער ב' אות יד) הדרך החמישית, בעשרת ימי תשובה, הירא את דבר השם, לבו יחיל בקרבו, בדעתו שכל מעשיו בספר נכתבים... ובעת אשר ידע האדם כי יביאו את דינו לפני מלך בשר ודם... ולא תעלה על רוחו לפנות על ימין או על שמאל ולהתעסק ביתר חפציו, ולא ישיגח לפתח ולשדד אדמתו, ולא יפנה דרך כרמים. וכיום סביב הנישואין יש המון טרדות שמסיחים דעתו מאימת הדין.

אולם עיין בשדי חמד (מערכת חתן וכלה סימן כג) שנישואין שלו התקיימו בחודש אלול ובחופה היו נוכחים כל גאוני ארץ ישראל שבאו להשתתף בשמחתו, והסיק מה שאומרים הציבור שאין נוהגין לעשות חופה וקידושין בחודש אלול טעות הוא בידם ואין לחוש לדבריהם כלל. והביא מערוגת הבושם שאין מקפידים בזה עפ"י צואת ר' יהודה החסיד. ועיין בשו"ת מלמד להועיל (אבן העזר סימן א') שבחודש תשרי אין מניעה מלינשא אפילו בסוף החודש ימים שהלבנה מתחסרת כיון שהוא חודש של שמחה. וכ"כ בדרכי תשובה (יו"ד סימן קע"ט ס"ק י"ח) בשם הגה"ק בעל בני יששכר שבאלול כל החודש מוצלח אפילו אחר מילוי הלבנה מפני התעוררות ימי הרצון לטובה לישראל.

ועיין בערוך השלחן (סימן סד סעיף יג) על המנהג לישא בחודש אלול שנוהגין שלא להקפיד בזה בסוף חודש אלול והיינו בשביל ריבוי זכויות. ועיין בספר שפע חיים (ח"א עמוד רעד) שהדברי חיים מצאנז זצ"ל אמר שכשהיה עליהם ללכת לחופה היה מתיירא להגביה ריסי עיניו מגודל הקדושה ואם איתרמי זה בחודש אלול היה לו זה הכנה לתשובה. ובשו"ת יחווה דעת (חלק א' סימן מח) שבהרבה מקומות לא הקפידו בזה ויראים ושלמים עורכים חתונה בעשרת ימי תשובה ובפרט יש להקל למי שלא קיים פריה ורביה. ועיין בשו"ת יביע אומר (חלק ו' או"ח סימן מג) שאין לדחות חתונה משום עניני סגולה (סימן יט). ❖

דף יד עמוד ב) ומ' יום שהתנפל... והאחרונים ביום הכפורים. לפיכך נהגו במקומות לתקוע בראש חודש אלול. והינו שבגלל שארבעים יום האחרונים התחילו בר"ח אלול לכן תוקעים אז בשופר. וכן כתב הלבוש (סימן תקפא) בראש חודש תוקעין משום שבו עלה משה רבינו עליו השלום להר סיני לקבל לוחות אחרונות, והעבירו שופר במחנה משה עלה להר, שלא יטעו ישראל עוד אחר עבודה זרה כמו שעשו בראשונה שטעו בחשבון ועשו את העגל, לכן אנו תוקעין גם כן כדי למנוע העם מחטא ועון, כיון שעכשיו מתקרב הזמן של יום הדין שהקב"ה יושב בראש השנה ודן כל העולם כולו, וכיון שהתחילו משום סור מרע תוקעין והולכין בכל חודש אלול. [למעשה כיום אין תוקעין בפועל 40 יום, שהרי חודש אלול חסר, ונמצא שיש רק 39 יום, ורק במדבר היה אלול מעובר ואז היה 40. ועוד שאין תוקעים בעשרת ימי תשובה נמצא שתוקעין רק 30 יום].

הערות מבני החבורה

האם יחיד תוקע בשופר

שאלה: האם אדם שמתפלל ביחידות תוקע בשופר בכל ימי חודש אלול או שזה דין דוקא על ציבור, שהרי בתקיעה של ראש השנה ברור שגם יחיד תוקע בשופר אבל בחודש אלול שזה רק ממנהגא בזה יש לדון אם המנהג חל על הציבור או גם על כל יחיד כמו שגם יחיד אומר את המזמור שאומרים אחרי התפילה לדוד ד' אורי וישעי. **תשובה:** כתב בספר **אמרי שפר** (ר"ה ויוה"כ עמוד רמב) **יש מגדולי ישראל** שדנו לחייב גם את המתפלל ביחידות לתקוע בביתו בחודש אלול, ורצו לתלות זה בטעמי תקיעה זו, אולם דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א במכתבו שאין אנו נוהגים רק בציבור. ונפק"מ בזה שאין לו להפסיק באמצע שמו"ע לשמוע התקיעה מדאינה תקנת יחיד, ובלאו הכי אין לו להפסיק שהרי אף תקיעות של ר"ה פליגי בזה. וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (הליכות והנהגות תשרי עמוד 3) שאין יחיד תוקע, וכן כתב הגרא"י ולדנברג זצ"ל (שו"ת ציץ אליעזר חלק י"ב סימן מח) שיחיד אינו תוקע. ועיין במ"ב מהדורת 'דרשו' סימן תקפ"א הערה 6 מה שהאריכו בזה. ❖

טעם נוסף: מופיע בספר המנהגים **למהר"ם מרוטנברג**, כשם ששואלים בהלכות הרגל שלושים יום קודם הרגל, כך גם מתחילים לתקוע בשופר חודש לפני ראש השנה, כדי שידעו לתקוע היטב בראש השנה.

טעם נוסף: כתב בספר **המנהגים להר"א טירנא ובמטה משה**, על שם שנאמר תקעו בחדש שופר בַּפֶּסַח לַיּוֹם חֲגֵנוּ (תהלים פא, ד): כלומר חודש שלם יש לתקוע בשופר.

3. להרבות בזכויות

להרבות בלימוד תורה: כתב בספר **כל-בו** וכעין זה **בשערי תשובה** (שער ד' אות טז) בחודש אלול יש להרבות בלימוד תורה יתר על שאר ימות השנה. שכן בשמואל (א, ג, יד) נאמר: "אם יתכפר עוון בית עלי בזבח ובמנחה", ודרשו חז"ל (ראש השנה יח, א): "בזבח ומנחה אינו מתכפר, אבל מתכפר בדברי תורה". ואפילו עוון חילול ה', שאינו מתכפר לא בתשובה ולא ביום הכיפורים ולא ביסורים עד שימות, מכל מקום בתורה הוא מתכפר.

תענית דיבור: כתב בספר **יסוד ושורש העבודה** (שער המים פ"ד) רבים ושלמים מקבלים עליהם בלי נדר שלא לדבר שום שיחת חולין מראש חודש אלול ועד לסיום הימים הנוראים. כי אין דבר בעולם לטהרת הנפש כמו בלימת פיו משיחה בטילה. עוד יש בזה תועלת גדולה מאוד לכוונת התפילה שלא יבלבלוהו מחשבות זרות.

והוסיף על זה **החפץ חיים** (חובת השמירה פ"י אות י"ב) על הפסוק "האומנם אלם צדק תדברון" דרשו חז"ל: מה אומנתו של אדם בעולם הזה ישים עצמו כאילם, שעל ידי כן הוא משומר מכל נזק. ואמנם קשה לנהוג כן בקביעות, אכן בימים הנוראים הקדושים בודאי נכון להתנהג במידה הקדושה הזו. וכך נהג הגר"ר **יצחק בלאזר זצ"ל** (אב"ד פטרבורג) שמראש חודש אלול עד אחר יום הכיפורים היה משים עצמו כאילם כעצת חז"ל.

טעם נוסף: שהרי כתב המטה אפרים (תקפ"א סק"ב) ישנם אנשי מעשה שנוהגים להתענות באותם ארבעים יום שמראש חודש אלול ועד יום הכיפורים. ועיין **במשנה ברורה** (סימן תקע"א סק"ב) שכתב בשם **ספר אחד** ("ראש הגבעה"), שכשאדם רוצה להתנדב תענית, טוב יותר שיקבל תענית דיבור מאשר תענית מאכילה. וכן כתב הגר"א באגרתו, שצריך האדם לייסר עצמו לא בתעניות וסיגופים כי אם ברסן פיו ובתאוותיו, וזוהי התשובה (ע"פ הר"ח בחובת השמירה שם, ובשמירת הלשון שער התבונה פ"ב).

לדקדק יותר בקיום המצוות: בימי הרחמים נוהגים לדקדק ביתר דקדוק בקיום פרטי ההלכות של כל מצוה. לכן, למשל, בימי הסליחות מתעטף שליח הציבור בטלית שאולה ולא בטלית של בית הכנסת, משום ספק ברכה. דבר שלא עושים כמותו בשאר לילי שבת ששליח הציבור מתעטף בטלית של בית הכנסת. וכן מבואר בשו"ע (או"ח סימן תרג) שאף אלו שנוהגים היתר לאכול פת שאפאה

פלוטר (אופה נכרי), מכל מקום בעשרת ימי תשובה עליהם להקפיד לאכול פת ישראל. ואומרים בשם הסבא מקלם: שקדושת ימי הרחמים והסליחות מחייבת התנהגות מיוחדת ודקדוק בקיום כל פרטי ההלכות של כל מצוה, כפי שמצאנו שכל הקרבנות הקרבים בשבת, כולל קרבן התמיד, קדושים יותר בגלל קדושת השבת. טעם נוסף כתב הכנסת יחזקאל כשם שהקב"ה מתנהג עמו בימים אלה לפני משורת הדין, כן גם עלינו לנהוג לפני משורת הדין. ❖

'צומק הסע'

פארוואה, פארוואה, פארוואה. נויף: 052-7607405 . פקס: 02-6507823